

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Роганової Марини Вікторівни

на дисертацію

Венєвцевої Євгенії Володимирівни

«Виховання білінгвальної культури спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Зміна пріоритетів у нашому суспільстві, де головною цінністю, суб'єктом культури і життя є людина, вимагає від сучасної освіти системного, новаторського забезпечення освітнього процесу, який ґрунтується на демократичних засадах, принципах особистісно орієнтованої взаємодії. Система вищої освіти України в останні роки перебуває у стані інтенсивного реформування, що пов'язано, передусім, із входженням в європейський освітній простір, а також із тенденціями демократизації освіти, створенням єдиного інформаційно-комунікаційного освітнього простору й формуванням відповідного специфічного педагогічного середовища, що зумовлено важливими чинниками, серед яких є необхідність підвищення здатності молодих людей здійснювати продуктивне білінгвальне (двомовне) спілкування, а отже, і конструктивну взаємодію з представниками інших націй і культур.

Вирішення питань, пов'язаних із вихованням білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів, підготовка в яких пов'язана з реформуванням системи освіти в рамках Болонського процесу та зі співробітництвом з іноземними вищими навчальними закладами, реалізовано у змісті дисертаційного дослідження Є.В. Венєвцевої, що доводить його актуальність та своєчасність.

В основу наукового дослідження автором покладено цілісну концепцію, запропоновано своєрідний підхід до аналізу проблеми виховання білінгвальної культури спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а за мету визначено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов цього процесу.

Структура дисертації побудована логічно, назви розділів і підрозділів повністю відповідають вагомим і складним завданням, зумовленим своєрідністю технології неперервного виховання білінгвальної культури спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Дослідницький пошук розгортається послідовно за визначеними етапами, кожний з яких завершується висновками, що узагальнюють вивчені матеріали. Науково-категоріальний апарат розроблений чітко, визначено ключові поняття та базові положення виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Слід відзначити логічний взаємозв'язок у визначенні об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження. Адекватною є система дослідницьких методів, яка дозволяє вирішити поставлені завдання.

Дисертація Веневцевої Євгенії Володимирівни складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків, що обумовлено характером проведеного дослідження і повною мірою підпорядковано його меті. Загальний обсяг дисертації складає 252 сторінки, з них 175 сторінок основного тексту, що відповідає вимогам до обсягу кандидатських дисертацій.

У першому розділі – **«Білінгвальна культура спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів як педагогічна проблема»** – розкривається сутність поняття «білінгвальна культура спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів; здійснено аналіз сучасного стану проблеми виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів; розкрито зміст і структуру виховання цієї культури в майбутніх педагогів.

На основі узагальнення сучасних наукових підходів автором визначено основні системоутворювальні поняття дослідження, які дозволили теоретично обґрунтувати сутність білінгвальної культури спілкування майбутніх педагогів і виділити підсистеми її поняттєвого апарату, такі як «білінгвізм», «культура», «спілкування», «білінгвальне спілкування» та «культура спілкування». На основі цього аналізу білінгвальна культура спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів автором визначається як комплексне інтегративне утворення і така професійна якість білінгвокультурної особистості, в основі якої – білінгвізм, усвідомлення себе суб'єктом національної та іншомовної культур, толерантне ставлення до їх представників і володіння культурою спілкування в контексті діалогу цих культур.

Глибоко проаналізувавши структурні компоненти білінгвальної культури спілкування, автор обґрунтовано доводить, що це багаторівнева комплексна система взаємопов'язаних компонентів (знаннєвого, світоглядного і поведінкового) та їх основних складових, які забезпечують студентам конструктивну міжособистісну та професійну бікультурну взаємодію тобто ефективне функціонування людей у межах двох різних культур і здатність передавати набутий позитивний досвід продуктивного білінгвального спілкування майбутнім учням.

Слід також відзначити, що у цьому розділі дисертанткою обґрунтовано та розкрито зміст і структуру виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів, яка містить чотири компоненти, а саме: змістовний, ціннісний, організаційно-діяльнісний та технологічний. Розкриваючи послідовно процес виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів, автор наголошує на необхідності внесення змін у навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах,

спрямованих на актуалізацію виховання білінгвальної культури спілкування у студентів і на підвищення його ефективності.

У другому розділі – **«Педагогічні умови виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів»** Є. В. Веневцева обґрунтовує доцільність розробки та впровадження педагогічних умов виховання білінгвальної культури спілкування студентів у навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах. Виходячи із сутності та структури білінгвальної культури спілкування, мети, принципів та завдань її виховання в майбутніх педагогів, автором виокремлено наступні педагогічні умови, які забезпечують виховання цієї культури у студентів вищих педагогічних навчальних закладів:

1) білінгвальне середовище; на позначення розвивального внутрішнього середовища вищого навчального закладу, яке являє собою систему таких взаємопов'язаних виховних впливів на особистість майбутнього педагога, котрі забезпечують оволодіння білінгвальною культурою спілкування;

2) навчально-виховна діяльність викладача як приклад володіння білінгвальною культурою спілкування;

3) спеціальні методи, засоби і форми виховання білінгвальної культури спілкування в майбутніх педагогів, такі як методи формування свідомості; методи організації діяльності та спілкування, зокрема – білінгвального; метод *соціодрами*, який особливо сприяє набуттю і закріпленню позитивного досвіду продуктивного білінгвального спілкування; методи самовиховання і спонукання студентів до автономної діяльності.

Заслуговує на позитивну оцінку визначені автором критерії вихованості білінгвальної культури спілкування та їх показники, такі як мотиваційно-ціннісний, когнітивний та комунікативно-діяльнісний, що дозволили не тільки перевірити ефективність упровадження в навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах педагогічних умов виховання цієї культури у студентів, але й діагностувати та схарактеризувати рівні такої вихованості: низький, середній та високий.

У третьому розділі – **«Експериментальне дослідження педагогічних умов виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів»** – описано впровадження до навчально-виховного процесу розроблених педагогічних умов виховання білінгвальної культури спілкування та перевірку їх ефективності в ході формуальної дослідно-експериментальної роботи з майбутніми педагогами.

Цікавим, на наш погляд, є висвітлення створення білінгвального середовища у вищих педагогічних навчальних закладах, що відбувалося за такими напрямками: 1) введення соціокультурного компонента у зміст навчальних матеріалів, які традиційно фокусувалися переважно на лінгвістичному аспекті навчальних дисциплін; 2) організація взаємодії студентів із компетентними викладачами, які надавали їм білінгвальні, соціокультурні та конфліктологічні знання, підвищували мотивацію до оволодіння білінгвальною культурою спілкування і формували відповідні

вміння; 3) залучення студентів до різних позааудиторних форм навчально-виховної діяльності.

Суттєві відмінності у співвідношенні кількості студентів експериментальної та контрольної груп з діагностованими рівнями вихованості білінгвальної культури спілкування та позитивна динаміка зростання рівня цієї вихованості у студентів експериментальної групи переконливо засвідчують ефективність упровадження в навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах розроблених педагогічних умов виховання білінгвальної культури спілкування у студентів.

У висновках до дисертації стисло і чітко резюмуються результати виконаного дослідження, які є цінними для теорії і практики виховання у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що уперше визначені поняття «білінгвальна культура спілкування», «білінгвальна культура спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів» та «виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів»; розроблено структуру білінгвальної культури спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів; описано структуру, принципи та етапи виховання білінгвальної культури спілкування в майбутніх педагогів; теоретично обґрунтовано систему педагогічних умов, що сприяють вихованню білінгвальної культури спілкування в майбутніх педагогів; визначено систему критеріїв, показників та рівнів вихованості білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів; обґрунтовано доцільність впровадження у навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах методу соціодрами на основі десятирічного досвіду його застосування автором у викладанні англійської мови студентам філологічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (експериментально доведено ефективність цього методу); створено «Портфоліо» на основі п'ятнадцятирічного досвіду застосування автором методів і засобів навчання англійської мови відповідно до аудиторної та позааудиторної форм навчально-виховної взаємодії зі студентами перших курсів філологічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Дисертаційне дослідження Венєвцевої Євгенії Володимирівни має й практичне значення. Результати дослідження можна використовувати у вищих педагогічних навчальних закладах України. Вони полягають у розробці діагностичного інструментарію для виявлення рівня вихованості білінгвальної культури спілкування у студентів; у розробці педагогічно доцільних методів, засобів і форм виховання білінгвальної культури спілкування в майбутніх педагогів; у розробці організаційних та технологічних аспектів виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів; у створенні «Портфоліо».

Вірогідність і наукова обґрунтованість висновків дисертації

забезпечується чіткими теоретико-методологічними позиціями автора, використанням широкої джерельної бази, опорою на принцип об'єктивності, застосуванням методів, адекватних меті та завданням дослідження, науковим підходом до аналізу педагогічних явищ і фактів.

Автореферат дисертаційного дослідження повністю відповідає змісту і структурі дисертації, дає чітке уявлення про специфічні особливості проведеного дослідження та його результати, оформлений у відповідності до чинних вимог.

Водночас, оцінюючи загалом позитивно дисертаційну роботу Веневцевої Євгенії Володимирівни, слід зупинитися на деяких недоліках, зауваженнях і побажаннях:

1. У теоретичній частині роботи подано лише аналіз основних ідей та підходів, наведених у нормативних документах та працях науковців і педагогів-практиків до визначення ключових дефініцій, а недостатнім є висловлення власного ставлення автора до об'єкту дослідження.
2. Досліджуючи проблему білінгвізму, Є.В. Веневцева порушує питання рівня володіння іноземною мовою та її використання в спілкуванні. Так, на сторінці 16 дисертації авторка тлумачить «білінгвізм» як «... володіння рідною та іноземною мовами та їх почергове використання на рівні, що забезпечує опанування спеціальних знань, реалізацію спілкування засобами двох мов в одній чи двох сферах комунікації, формування двомовної особистості і, як результат, її інтеграцію у світовий культурний інформаційно-комунікативний простір». На сторінці 23 Є.В. Веневцева зазначає, що «... існує протиріччя між наявним рівнем знань іноземної мови, та успішністю й ефективністю білінгвального спілкування студентів у цілому». На нашу думку, доречно було б розкрити взаємозв'язок між рівнем володіння іноземною мовою і рівнем білінгвізму, а також взаємозалежність рівня володіння іноземною мовою, необхідного для продуктивного білінгвального спілкування, і виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.
3. У Розділі 2 дисертаційного дослідження Є. В. Веневцева обґрунтувала педагогічні умови виховання білінгвальної культури спілкування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів, зокрема метод соціодрами (С.83-86). Проте, авторка не розкрила передумови застосування соціодраматичного методу у педагогічній теорії та практиці як такого, що особливо сприяє набуттю і закріпленню позитивного досвіду продуктивного білінгвального спілкування і, відповідно, забезпечує виховання білінгвальної культури спілкування в майбутніх педагогів.
4. На сторінках 91-92 та сторінках 117-119 дисертації Є.В. Веневцева зазначає, що з метою упровадження єдиної системи визначених педагогічних умов виховання білінгвальної культури спілкування у навчально-виховний процес у вищих педагогічних навчальних

зкладах нею була застосована інноваційна педагогічна технологія Портфоліо. На нашу думку, створення Портфоліо є авторською розробкою і тому необхідно було б у тексті дисертації представити його опис більш змістовно.

5. Не досить зрозумілим є відбір респондентів для експериментального дослідження. На сторінці 112 дисертації Є. В. Веневцева зазначає, що «На підготовчому етапі експериментального дослідження було вивчено стан проблеми виховання білінгвальної культури спілкування шляхом анкетування та опитування студентів перших курсів, викладачів ВПНЗ і молодих педагогів». Авторка не обґрунтувала залучення до педагогічного експерименту молодих педагогів – слухачів курсів підвищення кваліфікації гуманітарного циклу (українська та англійська мови) при Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського.

Проте, висловлені зауваження і побажання не впливають на високу позитивну оцінку роботи і не знижують її загальну цінність, теоретичний та науково-прикладний рівень.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, повністю викладені в опублікованих працях автора та оприлюднені на науково-практичних конференціях.

Висновок.

Дисертаційна робота Веневцевої Євгенії Володимирівни «**Виховання білінгвальної культури спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів**», подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання є ґрунтовною завершеною самостійною науковою працею, яка за науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методики
дошкільної освіти Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

М.В.Роганова

Підпис	<i>Роганової М. В.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Начальник відділу кадрів	<i>[Signature]</i>
« 13 »	10
	20 15 рік